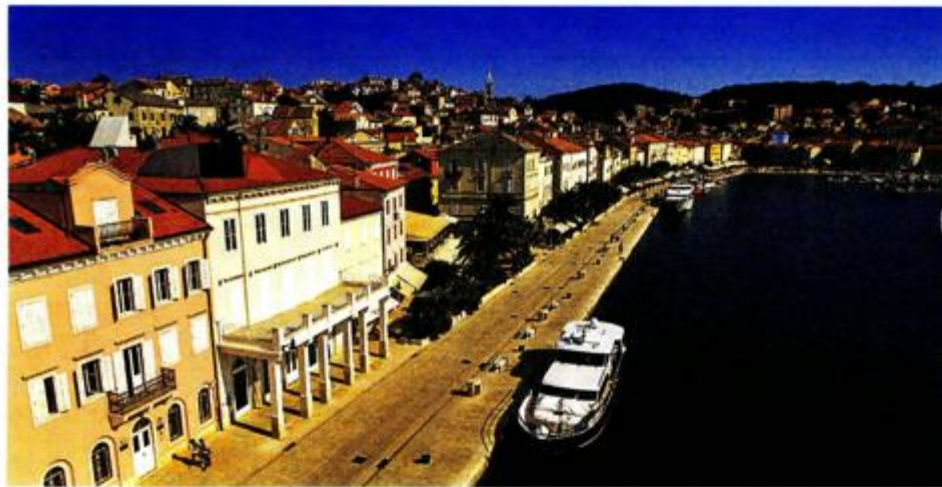

Apoksiomen – mistični ambasador hrvatske kulture u svijetu

Među 40 muzeja iz 17 europskih zemalja koji se 2019. natječu za nagradu Europski muzej godine, kao jedini hrvatski projekt nominiran je Muzej Apoksiomena iz Maloga Lošinja. Prošle godine zauzeo je prema izboru korisnika Trip Advisora prvo mjesto na ljestvici top 10 najboljih muzeja u Hrvatskoj.

Tekst: **Marjana Kremer**
 Foto: **Bosnić, Dorotić**

Prema lošinjском Apoksiomenu more je bilo milosrdno. Dva tisućljeća čuvalo ga je u svojim tamnim dubinama kamo je bio bačen s neke rimske lađe, najvjerojatnije kao suvišan teret u nevremenu. A onda ga je jedan belgijski ronilac našao slučajno, gotovo neokrtnjenoga, prekrivenog muljem i školjkama, i nakon šestogodišnjega restauratorskog dotjerivanja brončani kip atlete zablistao je u punome sjaju.

NAZIV I PRONALAZAK KIPA

Naziv Apoksiomen dolazi od grčke riječi (*apoxyomenos*) što znači "onaj koji se

struže". Naime, to je jedna od uobičajenih poza u kojoj su antički Grci prikazivali atlete. Kip prikazuje mladog atletičara koji je upravo završio natjecanje ili vježbanje u trenutku opuštanja i potpune posvećenosti čišćenju svojega tijela (gr. *apoxyesis*) pa ga se stoga naziva Apoksiomenom.

Nakon treninga sportaši su prašinu i znoj s nauljenog tijela skidali malim srpolikim alatom koji su Grci zvali "ksistra", Rimljani "strigilis", a kipovi apoksiomena prikazuju mladiće u takvim trenucima (u Osoru postoji najveća zbirka strigila na čitavoj istočnoj obali Jadrana). Lošinjki kip je "nadnaravnih dimenzija", visine 192 cm (oko 20% je veći od prosječne visine u antičko doba), postavljen na sačuvano izvorno brončano postolje ukrašeno ornamentom kvadrata i sva-

JADRANSKI OTOCI Lošinj

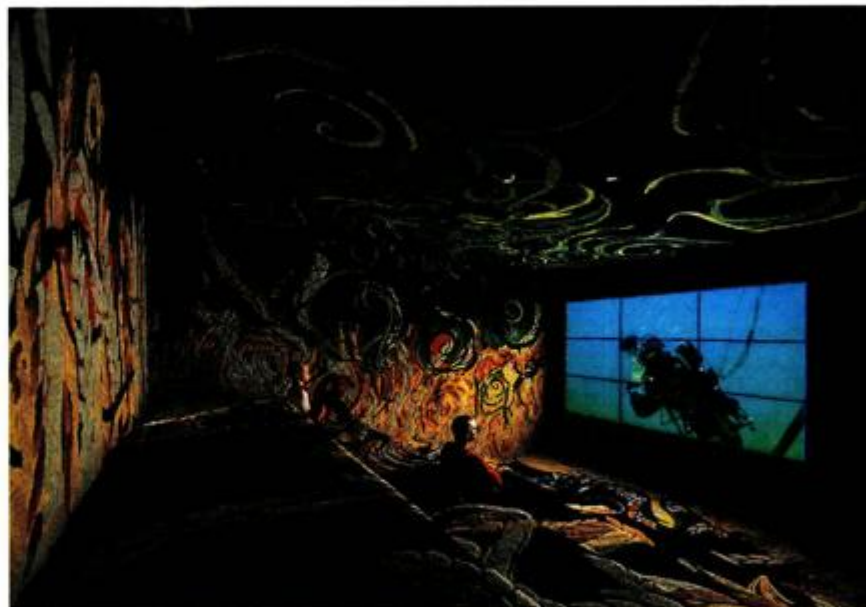
stika visine 10 cm. Opsežna podvodna pretraga na području od 10.000 četvornih metara oko mjesta nalaza te pretraga 50.000 četvornih metara podmorja uz pomoć robotske sonde nije otkrila tragove antičkog brodoloma pa postoji dvojba da Apoksiomen nije završio u

40 godina otočke kazališne družine

Kazalište JAK osnovano je 1979. godine. Ime je dobilo po prvome hrvatskom učitelju na Lošinju Josipu Antunu Kraljiću, koji je 1912. godine osnovao prvu diletantsku kazališnu družinu na hrvatskome jeziku. Osnivač i prvi voditelj, ujedno i redatelj, bio je profesor književnosti Tomislav Gospodnetić, koji je kazalište vodio do 1990. godine. Ta je godina ujedno i prekretnica u kazališnome radu jer je počela suradnja s profesionalnim kazališnim autorskim ekipama. Ansambl kazališta čini dvadesetak amatera svih starosnih dobi, koji godišnje na repertoaru izvode po dvije nove predstave, a sudjelovali su i na nekoliko festivala kazališnih amatera, i to na: Festivalu smijeha, Danima satire, zatim Festivalu pučkog teatra.

"Sjećam se trenutka kad je gospođa Kraljić primila cvijeće na pozornici lošinjskog kina, a kojom prigodom je netom osnovano kazalište dobilo ime njezina supruga, profesora, velikog rodoljuba i zaljubljenika u kazališnu umjetnost Josipa Antuna Kraljića. Slijedila su nova saznanja, hrpa srednjoškolskih snova, moj ulazak na kazališne daske, probe, nastupi, gostovanja, druženja... Igra... igra do iznemoglosti. Sjećam se da sam na predstavi 'Govori mi o Augusti', 1982. godine, pomislila kako ti odrasli oko mene samo negoduju, 'brontulaju', neki manje, neki više, misleći i računajući da sam ipak još dijete i kako će me sve to proći.

"Važna je škola, karta-kanta, život je nešto drugo. Postani čovjek, ostavi se djetinjih snova! A život? Život nije ništa drugo nego ovo što imam: izborano lice, artritis u koljenu, nešto predstava iza sebe i, nadam se, preda mnom ono što je najbitnije - saznanje da je biti djetetom vrlo težak i ozbiljan posao: valja mi se igrati..." (Lorina Starc)

moru pokraj Lošinja odmah nakon izrade, već prema radiokarbonskom datiranju organskog materijala - između 20. pr. Kr. i 110. po. Kr. Apoksiomen je već bio antikvitet u 1. st. prije Krista nađen na križištu antičkih plovnih puteva prema sjeveru Italije te je vjerojatno rimski brod s kipom putovao u neki veći grad, poput tadašnje Akvileje, Ravenne, Pule ili je pak bio namijenjen raskošnoj ranokršćanskoj vili u uvali Verige na Velome Brijunu.

Slučajno ga je pronašao belgijski ronilac i fotograf René Wouters na dubini od 45 m u podmorju Vele Orjule, otočića jugoistočno od otoka Lošinja. Lošinjski atleta jedinstveni je primjerak antičke figuralne brončane plastike. Prevladava mišljenje da je riječ o kopiji grčkog arhetipa nastalog na tragu poslijepolikletovskoga likovnog naslijeđa, s elementima estetike novijega stilskog izričaja. Lošinjski Apoksiomen sastavljen je od sedam dijelova, a pri lijevanju desne noge došlo je do pogreške. Zbog tih pogrešaka kip je kaširan zakrpama, što upućuje

na veliku vrijednost kipa i da se takav skupi popravak isplatio. Na žalost, nije pronađena njegova strugaljka, kao ni oči, za koje se pretpostavlja da su bile umetnute. Kipu također nedostaje odlomljeni mali prst lijeve ruke.

RESTAURACIJA

Odmah nakon vađenja iz mora 27. travnja 1999. skulptura je bila podvrgnuta nužnom procesu odsoljavanja, a zatim je, krajem 2000. godine, u Hrvatskom restauratorskom zavodu u Zagrebu počeo vrlo zahtjevan konzervatorsko-restauratorski zahvat. Pomoć su pružili i stručnjaci Znanstvenog laboratorija Instituta za istraživanja i restauraciju Opificio delle Pietre Dure u Firenci i druge relevantne institucije iz Padove i Coma, odnosno iz Miamijske na Floridi. Nakon višegodišnjih konzervatorsko-restauratorskih radova i istraživanja potvrđeno je da je kip izrađen najvjerojatnije u 2. ili 1. st. prije Krista u nekoj grčkoj ljevaonici prema izvorniku iz 4. st. prije Krista. Pronalazak kipa i konzervatorsko-re-

Hrvatski Apoksiomen jedan je od rijetkih sačuvanih grčkih kipova koji su nekad krasili grčka svetišta i gradove, pogotovo vježbališta (gymnasion, palaistra). Kip je izronjen 1999. godine iz podmorja otočića Vele Orjule pokraj Lošinja. Nakon opsežnih konzervatorsko-restauratorskih radova koji su trajali punih šest godina predstavljen je javnosti prvi put na izložbi u Zagrebu 2006. godine.

Muzej Apoksiomena posvećen jednom eksponatu jedinstvena je kulturna pojava na našim prostorima. Skulptura sportaša prekrasnih proporcija i uzbudljivih detalja ambasador je povijesti koji svjedoči o događajima iz vremena republikanskoga i carskoga Rima.

stauratorski radovi privukli su veliko zanimanje stručne i šire javnosti ne samo zato što su brončani kipovi, pogotovo grčkog podrijetla, iznimno rijetki nalazi, već i zato što ovaj kip pripada dobro poznatome skulpturalnome tipu. Sačuvano je, naime, tek osam antičkih inačica i varijanti toga motiva – atletičara u stavu čišćenja svojeg tijela nakon natjecanja: brončani kipovi sličnih dimenzija, od kojih jedan iz Efeza (Ephesomuseum, Beč, Austrija) i samo glava kipa (Kimbels Art Museum, Forth Worth, SAD). Drugi poznati kipovi nisu izrađeni od bronce, nego od kamena. O velikoj popularnosti ovoga tipa svjedoče i kipovi manjih

dimenzija u Vatikanskim muzejima i Louvreu. No, među svim poznatim inačicama, hrvatski Apoksiomen svojom se cjelovitošću i ljepotom izvedbe izdvaja kao elativ, a postojanje vjernih inačica toga tipa upućuje na to da je riječ o vrlo vrijednome i znamenitome djelu koje je često bilo reproducirano.

MUZEJ APOKSIOMENA I ZNAČAJ APOKSIOMENA ZA HRVATSKU KULTURU

Bezvremenska ljepota i tajanstvenost Apoksiomena očarala je i predstavničke plesne umjetnosti tako da je nastala istoimena baletna predstava u izvođenju baleta zagrebačkoga Hrvatskoga narodnog kazališta s kojom gostuje diljem Europe i nastavlja oduševljavati ljubitelje lijepoga. Nakon mnogobrojnih prezentacija u svijetu, stalni dom

pronašao je u palači Kvarner u Malom Lošnju. Promocija Apoksiomena i dalje je nezaobilazna na mnogobrojnim turističkim sajmovima, konferencijama i kongresima, a već ovog ožujka predstaviti će se i u Europarlamentu u Bruxellesu. Naš Apoksiomen predstavljan je u mnogobrojnim svjetskim muzejima poput British Museum u Londonu, J. Paul Getty Museum u Los Angelesu i Louvreu u Parizu, ali i u legendarnoj firentinskoj palači Medici-Riccardi gdje je bio izložen u znak odlične suradnje i potpore projektu restauratorsko-konzervatorskih radova koju je pružio institut Opificio delle Pietre Dure iz Firence.

Apoksiomen je u kratkom vremenu postao prava kulturna i turistička atrakcija, proglašen je istinskim baštinskim blagom i prozvan je šutljivim ambasadorom hrvatske kulture u svijetu. ■

NAGRADE

Na nacionalnoj razini:

- Nagrada "Vicko Andrić" (Hrvatska), 2006. – godišnja nagrada dodijeljena je koordinatoru projekta Miljenku Domijanu, glavnome konzervatoru Ministarstva kulture Republike Hrvatske, konzervatorima-restauratorima Giulianu Tordiju i Antoniju Šerbetiću te konzervatorici-povjesničarki umjetnosti Iskri Karniš Vidović.

Na međunarodnoj razini:

- The European Union Prize for Cultural Heritage/Europa Nostra Award, 2007 – medalja je dodijeljena u kategoriji "Umjetnine".

ENG The Croatian Apoxyomenos is an Ancient Greek statue cast in bronze in the 2nd or 1st century BC; it was discovered in 1996 on the bottom of the sea near the Croatian islet of Vele Orjule, southeast of the island of Lošinj. It represents an athlete – Apoxyomenos ('the Scraper') – in the act of scraping sweat and dust from his body with the small curved instrument called a strigil. After the Croatian Apoxyomenos was raised from the sea in 1999, it was extensively restored. It was not publicly displayed until 2006. It is the most complete and best preserved among eight known Apoxyomenos statues. Extensive underwater search on an area of 50,000 square meters (540,000 sq.ft) around the finding, using robotic probes and metal detectors, revealed fragments of the bronze base of the statue, a lead anchor bar, and some amphorae remains. Since the findings do not indicate a shipwreck, researchers believe that Apoxyomenos was thrown into the sea from a Roman merchant ship during a storm, but the reason remains a mystery. As of 30 April 2016, the Apoxyomenos is being kept in the Museum of Apoxyomenos on Mali Lošinj. Following its return to Zagreb in 2007, Apoxyomenos was exhibited in many international museums, including the British Museum in London and J. Paul Getty Museum in Los Angeles and Louvre in Paris. Croatian Apoxyomenos is 6 feet 3.5 inches (1.92 m) high, and stands on a 10-centimetre (3.9 in) high original bronze base which is decorated with square and swastika ornamentation. The author is unknown, but the statue's beauty, as well as the quality of its casting, indicate a highly skilled craftsman.